

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FOTOGRAFULUI ALBAIULIAN ARTHUR BACH (1894-1979) ȘI A CREAȚIEI SALE

Dorin Ovidiu Dan, Iulia Ramona Dan

Deopotrivă știință sau meșteșug, fotografia - arta de a fixa prin acțiunea luminii imaginea unor obiecte pe o suprafață sensibilă (placă, peliculă, hârtie)¹ - a revoluționat de la descoperirea sa² și până azi - ca și tiparul - lumea, immortalizând-o, lăsând posterității imagini - veritabile mărturii - pe care privirea, cuvântul sau memoria individuală sau colectivă nu le-ar fi redat așa de fidel niciodată.

Literatura de specialitate a consacrat - între altele - importante pagini fotografiei, istoriei acesteia, rolului ei ca și document³ edificator. Vechilor fotografi care au lucrat până mai ieri la Sibiu⁴, Oradea⁵, Tg. Mureș⁶, Arad⁷, le-au fost atribuite interesante studii. Fotografi cu renume, aceștia au făcut cinstite breslei prin studiu, profesionalism și mai ales prin rodul muncii lor, ieșit cu mîgală din ateliere și lăsat moștenire posterității. Între aceștia amintim pe cei care au activat la Brașov⁸, Sibiu⁹, Aiud și Cluj¹⁰, Sighișoara, Borsec, Bistrița ori Reghinul Săsesc,¹¹ Mediaș¹², Sebeș¹³, Făgăraș¹⁴ sau București¹⁵.

Fotografului Marii Uniri, Samoilă Mârza i-a fost consacrat un interesant studiu¹⁶.

În cele ce urmează ne vom referi pe scurt la fotografiile din familia Bach, care și-au desfășurat activitatea în Alba Iulia. Continuând munca, agoniseala și experiența de-o viață a tatălui său, Karl Bach, fiul acestuia (fig. 1), Arthur Bach (1894-1979) și-a avut atelierul în preajma fostei gări mici a mocăniței din centrul orașului de jos, unde a lucrat până la moarte, munca fiindu-i continuată de soția Irina (născută Fekete) și fiica Heda, până când - în anii 80 - prin sistematizarea ceaușistă le-a fost demolat atelierul. Aici s-au realizat în timp - la cerere și nu numai - fotografii de familie, portrete, imagini de grup, etc., aflate încă în casele unor localnici, a rudelor acestora sau în colecțiile Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia ori a

¹ Fizicianul francez Nicéphore Niepce (1765-1833) este inventatorul fotografiei. Asociat cu acesta, Jacques Daguerre (1787-1851), inventatorul dioramei (1822), și-au perfecționat invențiile, realizând în 1837-1838 primul daguerrotip, cf. *Petit Larousse illustré*, Paris, 1976, p. 1282; M. Edbauer, Chr. Bayer, J. Rudiger, 2000 *Ereignisse aus 2000 Jahren. Meilensteine der Weltgeschichte*, München, 2000, p. 233. Descoperirea fotografiei a fost anunțată de astronomul și fizicianul François Arago (1786-1853) la 19 august 1839 la Academia franceză, denumirea de fotografie înlocuind treptat pe cele de dagherotipie, halotipie etc., cf. C. Săvulescu, *Inceputurile fotografiei în țările române*, în *Fotografia*, 1973, vol. VII, nr. 3, p. 93.

² I. Negrea, *Lecția de fotografie*, București, 1984.

³ A. S. Ionescu, *Fotografia-sursă pentru portretele unor personalități politice ale secolului al XIX-lea* multiplicat prin gravare sau litografiere, în *Revista de istorie socială. Fundația culturală română*, 1, Iași, 1996, p. 77-91; Z. Pungă, D. Juncu, *Fotografia secolului al XIX-lea*, document în colecția Muzeului de Istorie a Moldovei Iași, în *Ion Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei*, 2-3, Iași, 1996-1997, p. 177-196.

⁴ M. Rill, *Fotografie-Platten-Archiv Fischer im Brukenthalmuseum*, în *Forschungen*, 24, 2, 1981, p. 126-127.

⁵ Mezey Lajos (1820-1880), Décsey Eda, Fekete Sándor, Kiesel István și Lojanek János din 1863, firma Kőrösi și Stupa din 1865, atelierul Biersitzky József din 1871, cf. L. Comea, *Inceputurile fotografiei la Oradea. Primul atelier fotografic orădean* (1862), în *Crisia*, XXIII, Oradea, 1993, p. 195-202; Idem, *Ateliere fotografice timpurii la Oradea*, în *Crisia*, XXVI-XXVII, Oradea, 1996-1997, p. 119-130.

⁶ Bolyai Farkas, Czeck Márton, Ciechulski Péter, Ciechulski Wargha, Csonka Géza, Orbán Balázs, cf. C. Gál, *Aspecte din istoria fotografiilor din Târgu Mureș*, în *Marisia*, XXIII-XXIV, Tg. Mureș, 1994, p. 409-413.

⁷ Auerbach Miksa, Auerbach és Wargha, Drescher L., Marie Drescher, Honisch L. Istvan, Kossak József, Krauss Béla, Ravazs Jmre, Ravazs és Weisz, Rottman (Fulop) és Társa, Vago, Weisz Hugo, cf. L. Comea, *Vechi fotografii arădene în colecții muzeale din Oradea. Contribuții la o istorie a fotografiei arădene*, în *Ziridava*, XXI, Arad, 1998, p. 403-418.

⁸ Leopold Adler (1848 - 1924), Eduard Daniel (1914 - 1996), Anton Fiala (1820 - 1892), Heinrich Gust (1887-1969), Karl Ernst Krafft (1902 - 1945), Carl Lehmann (1897 - d. 1945), Albert Schotsch (1911-196), Josef Schuller sen. (1850 - 1918) și Josef Schuller jr. (1874 - 1956), cf. *Lexicon der Siebenbürger Sachsen*, Innsbruck, 1993, p. 17-18, 96, 124, 167, 277-278, 310, 440-441, 445.

⁹ Kamilla Asboth (1838-1908), Eduard Daniel (1914-1996), Emil Fischer (1873-1965), Josef Fischer (1898-1965), Theodor Glatz (1818-1871), Carl Koller (1838-1889), August Salomon Meinhardt (1845-1900), cf. op. cit., p. 33, 96, 128, 149-150, 271, 331.

¹⁰ Veress Ferenc, cf., C. Gál, op. cit., p. 410, nota 8.

¹¹ Georg Heiter (1871-1947), Reghin și Borsec: Caroline Keinitzel (1845-1911), Reghin și Sighișoara; Fritz Romerscher (1884 - 1960), Reghin și Bistrița; Ludwig Friederich Schuller (? - 1906) Sighișoara, op. cit., p. 183-184, 229, 413, 445-446.

¹² Ida Guggenberger (1881-1973), op. cit., p. 16.

¹³ Emil Albert Schneider, *Photograph Szászsebes Mühlbach*, cf. I. R. Dan, D. O. Dan, *Colecția muzeală Vasile Stancu din Loman (județul Alba)*, în *Apulum* XXXIX, 2002, sub tipar; Heinrich Maus, *Fachphotograph*, în *Der Unterwald*, Sebeș, nr. 13, 1907; Adolf Schuller, op. cit., nr. 12, 1907, p. 3 și nr. 20, 1907, p. 1; Hermine Heitz, op. cit., nr. 51, 1931; Viktor Cloos (1890-1968) și soția sa Ida Cloos, op. cit., nr. 51, 1924; v și R. Totoianu, *Doi artiști sebeșeni mai puțin cunoscuți*, IDA și VICKTOR CARL CLOOS, în *Sebeșul*, nr. 4, 2002, p. 3.

¹⁴ I. Szábo, I. Canamela.

¹⁵ Samuel Herter (1830-1880), Kurt Hielscher (1881-1998), Hans Retzlaff (1902 - 1965), Emil Albert Schiwert (1826 - 1881), Carol Popp de Szathmari (1812-1887) în *Lexicon der Siebenbürger Sachsen*, p. 192, 193, 407, 436, 513.

¹⁶ Gh. Anghel, Samoilă Mârza, *fotografii Marii Uniri* (1866-1967), în *Apulum*, VII, 2, 1969, p. 361-374.

unor persoane fizice¹⁷. Prin grija și cu efortul financiar al municipalității din Alba Iulia¹⁸, au fost achiziționate de la familie-stabilită în Germania la Karlsruhe – un număr de 266 clișee¹⁹, având ca suport sticlă (189) sau celuloid (77), care fac subiectul prezentului studiu.

Realizate - după explicații - în deceniile 4 și 5 ale secolului 20, acestea au o tematică variată, prezentând vederi generale, clădiri, case, piețe, parcuri, monumente istorice sau ale naturii, din actualele județe Alba și Hunedoara. Ele pot fi grupate pe localități, monumente ale naturii, cât și în funcție de tematica amintită, astfel:

Din județul Alba:

Alba Iulia (67 imagini din care 60 pe sticlă și 7 pe celuloid): Vedere generală spre orașul de jos, Vedere generală spre Cetate, Vedere generală cu zidurile Cetății, Vedere spre Cercul Militar, Catedrala Incoronării, Sala Unirii, Portalul Sălii Unirii, Sala Unirii (interior, cu pictura lui P.Bellet), Pavilionul ofițerilor (azi clădirea Muzeului), Clădirea Muzeului, Monumentul Custozza, Monumentul Losenau cu vedere spre Sala Unirii, Celula lui Horea, Cetatea cu vedere de la Poarta I, Poarta I a Cetății, Poarta a III-a a Cetății, Cazărmile de la Poarta a III-a, Obeliscul Horea, Cloșca și Crișan, Biserica Bathory (azi dispărută), Regimentul de artilerie grea, Alee în parc, Poarta a IV-a a Cetății, Vechea Primărie (azi demolată), Palatul Justiției (azi Prefectura), Teatrul I. L. Caragiale (azi Casa de cultură a studenților), Strada Frații Buzești, Alee în parc, Școala nr. 1, Camera de Comerț și Industrie, Lumea Nouă.

Abud (4 imagini pe sticlă): Vedere generală, Vedere din Munții Apuseni, Biserica ortodoxă (1935), Spitalul Principesa Elena.

Aiud (10 imagini pe sticlă și 1 pe celuloid): Vedere generală, Cetatea, Parcul Fosta Prefectură, Sanatoriul, Liceul Titu Maiorescu, Gimnaziul de fete.

Blaj (2 imagini pe sticlă): Vedere generală, Școlile din Blaj.

Uioara (12 imagini pe sticlă și 2 pe celuloid): Vedere generală, Stradă din Uioara Băi, Uioara Sat, Ștrandul, Sanatoriul Casei Cercuale, Baia de aburi.

Zlatna (3 imagini pe sticlă): Dealul Mare spre Zlatna, Școala de arte și meserii.

Detunata (7 imagini pe sticlă): Cel mai înalt vârf, 1169 m (1935), Stânca de Bazalt, (1939).

Întregalde (3 imagini pe sticlă): Stâncă din Valea Turcului (1935), Turiști culegând floarea reginei, Cheile Întregălzii.

Cheile Gălzii (2 imagini pe sticlă).

Cheile Râmețului (6 imagini pe sticlă).

Scărișoara (7 imagini pe sticlă): Arieșul lângă drum, Drumul spre Scărișoara, Arieșul lângă Scărișoara, Biserica ortodoxă din lemn, Ghețarul de la Scărișoara.

Târgul de Fete de pe Muntele Găina (7 imagini pe sticlă): Vedere generală, Crucea lui Avram Iancu, Fată de moț cu tunică.

Huda lui Papară (1935, un clișeu pe sticlă).

¹⁷ I. Cadariu, Gh. Hendrea etc.

¹⁸ La propunerea colegului V. Wollmann și la insistențele noastre.

¹⁹ Cu dimensiunile 150/100/2 mm, respectiv 120/90/2 mm.

Din județul **Hunedoara**:

Brad (2 imagini pe sticlă): Monumentul lui Avram Iancu.

Geoagiu Băi (11 imagini pe sticlă): Vedere generală, Hotel, Hotel și restaurant, Sanatoriul T.B.C.

Hunedoara (15 imagini pe sticlă): Vedere generală, Străzi, Clădiri, Castelul Corvineștilor.

Orăștie (20 imagini pe sticlă și 5 imagini pe celoid): Vedere generală, Stradă, Biserica ortodoxă, Licelul de stat Aurel Vlaicu, Scoala generală, Strada Regele Ferdinand, Piața (1935), În curtea școlii.

Tebea (1 clișeu pe sticlă): Gorunul lui Horea și mormântul lui Avram Iancu.

Clișeele din colecția Bach²⁰ succint prezentate, reprezintă mărturii fotografice inegalabile ce reconstituie imaginea unor instituții, case, piețe de odinioară, parcuri, locuri, monumente istorice – unele din păcate dispărute - sau frumuseți ale naturii, reliefând viața citadină ori rurală din deceniile 4 și 5 ale secolului XX din județul Alba sau Hunedoara. Ele sunt expresia nedeformată, realistă a unor clipe imortalizate pe peliculă ce prezintă imagini de arhivă²¹, trecute prin prisma gândurilor și sentimentelor fotografului și artistului Bach, fiind în același timp pe lângă mesajul transmis, un important mijloc de expresie și comunicare între oameni. Documente utile și veridice, acestea coroborate cu cele istorice, înfruntă scurgerea timpului, fiind un mărturisitor pentru eternitate. Ele se constituie - sperăm - într-o utilă contribuție la istoria fotografiei în general, la cunoașterea acestui plin de istorie colț de țară în special, ai cărei principali „actori” au fost și vor rămâne oamenii.

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF ALBA IULIA PHOTOGRAPHER ARTHUR BACH (1894-1979)

Summary

The authors make an incursion in photography history, illustrating with names of important photographers, with their own workshops, known in urban centers from all country. Are made reference to Arthur Bach (1894-1979), counting 266 clips (with glass and celoid support), bought by the Alba Iulia municipality from his family who live in Germany. This ones- datated in decade 4 or 5 of the XX century- presents an various thematic, general views, buildings, houses, markets, parks, historical monuments or natural monuments, from Alba Iulia, Aiud, Abrud, Blaj, Uioara, Zlatna, Apuseni Mountains, Brad, Geoagiu Baths, Hunedoara, Orastie.

The collection is it self a usefully and veridical document which, corroborate with the historical ones, face out the time pass.

²⁰ Din care 8 nu au fost identificate.

²¹ Vezi și Gh. Hendrea, Alba Iulia, Orașul Marii Uniri în imagini de epocă, Alba Iulia, 1996; D. O. Dan, Alba Iulia orașul- istorie, orașul monumentelor, Alba Iulia, 1998.